

O'ZBEKISTONDA INTERNET AXBOROT MUHITINING HUQUQIY ME'YORLARI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

Murtozayeva Nigora Murtoza qizi,
Samarqand davlat chet tillari instituti
Xalqaro jurnalistika yo'nalishi talabasi

LEGAL NORMS OF THE INTERNET INFORMATION ENVIRONMENT IN UZBEKISTAN: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Murtozayeva Nigora Murtoza qizi,
Student of the Samarkand State Institute of Foreign Languages,
Major in International Journalism

ПРАВОВЫЕ НОРМЫ ИНФОРМАЦИОННОЙ СРЕДЫ ИНТЕРНЕТ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

Муртозаева Нигора Муртоза кызы,
студент Самаркандского государственного
института иностранных языков по
направлению Международная журналистика

e-mail:
nigoradolat789@gmail.com
Tel: +998957603637

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida internet jurnalistikasi sohasidagi mavjud huquqiy asoslar tahlil qilinadi. Unda so'z erkinligi, axborot xavfsizligi, blogger va jurnalistlarning huquqiy maqomi, kiberjinoatchilikka qarshi chora-tadbirlar kabi dolzarb masalalarga ilmiy yondashuvda baho beriladi. Shuningdek, qonunchilikdagi bo'shliqlar, amaliyotdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari, xorijiy tajriba bilan solishtirgan holda o'rganiladi. Internet jurnalistikasi faoliyatining yanada takomillashuvi uchun zarur bo'lgan huquqiy mexanizmlar, statistika, farmon va qonunlar asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: Internet jurnalistikasi, qonunchilik, axborot xavfsizligi, blogger, jurnalist, so'z erkinligi, huquqiy asoslar, kiberjinoat.

Аннотация: В данной статье рассматриваются правовые основы интернет-журналистики в Республике Узбекистан, анализируются существующее законодательство, практические проблемы и перспективы развития этой сферы. Особое внимание уделяется вопросам свободы слова, информационной безопасности, правовому положению журналистов и блогеров, а также мерам противодействия киберпреступности. Также изучаются пробелы в законодательстве, уровень правовой грамотности журналистов и предлагаются возможные решения с учетом международного опыта.

Ключевые слова: интернет-журналистика, законодательство, свобода слова, информационная безопасность, блогеры, журналисты, правовые основы, киберпреступность.

Abstract: This article examines the legal foundations of internet journalism in the Republic of Uzbekistan, focusing on the existing legislation, practical challenges, and prospects for development. Special attention is given to issues of freedom of speech, information security, the legal status of journalists and bloggers, and measures against cybercrime. The study also highlights gaps in current laws, the legal awareness of media professionals, and offers potential solutions based on international experience.

Key words: internet journalism, legislation, freedom of speech, information security, bloggers, journalists, legal framework, cybercrime.

KIRISH. So‘nggi yillarda internet texnologiyalari global axborot almashinuvini tubdan o‘zgartirdi. Ushbu o‘zgarishlar jurnalistika sohasi, xususan, internet jurnalistikasi shakllanishiga sabab bo‘ldi. Internet jurnalistikasi an‘anaviy OAV shakllaridan farqli ravishda tezkorlik, interaktivlik va ommaviylik xususiyatlariga ega bo‘lib, ijtimoiy-siyosiy hayotda muhim rol o‘ynay boshladi. Shu sababli, uni huquqiy jihatdan tartibga solish ehtiyoji ham ortdi. O‘zbekistonda bu borada so‘nggi yillarda qator huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida 2016-yildan boshlab axborot siyosatida ochiqlik, so‘z erkinligini kengaytirish, jurnalistlar huquqlarini ta‘minlashga qaratilgan farmon va qonunlar qabul qilinmoqda [1]. Bu esa internet jurnalistikasining qonunchilik bilan tartibga solinishini ta‘minlaydi.

TADQIQOT VA METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL. Mazkur maqola huquqiy tahlil, kontent tahlili, taqqoslovchi yondashuv va empirik metodlarga asoslangan. Tadqiqot davomida 100 dan ortiq huquqiy hujjat va maqolalar o‘rganildi, jumladan, LEX.UZ, Kun.uz, Adliya vazirligi veb-saytlari asosiy manba sifatida xizmat qildi [2]. Shuningdek, Toshkent shahrida faoliyat yurituvchi 20 nafar jurnalist va blogerlar o‘rtasida anonim so‘rovnomma o‘tkazildi. Respondentlarning 65 foizi o‘z huquq va majburiyatlarini to‘liq bilmasligini bildirgan. Bu esa sohaga oid huquqiy savodxonlik muammosini ochib berdi.

O‘zbekistonda internet jurnalistikasini tartibga soluvchi quyidagi asosiy huquqiy manbalar mavjud:

1. “Ommaviy axborot vositalar to‘g‘risida”gi Qonun (1997) – 2007 yilda yangi tahrirda tasdiqlangan ushbu qonun OAV faoliyatining asosiy me‘yorlarini belgilaydi [3].
2. “Jurnalistik faoliyatni himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun (1997) – jurnalistning axborot olish, tarqatish va himoyalani huquqin kafolatlaydi [4].
3. Prezidentning 2019-yil 2-fevraldagi PF-5663-sonli Farmoni – axborot sohasini modernizatsiya qilish, erkinlikni kengaytirish bo‘yicha muhim hujjatdir [5].
4. “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonun (2003) – internet axborot resurslarining maqomi, ularni yuritish tartibi va mas‘uliyatni belgilaydi [6].

2018-yilgi o‘zgarishlarga ko‘ra, internet saytlar OAV sifatida ro‘yxatdan o‘tishi, ularning muassis, bosh muharrir, manzil va aloqa ma‘lumotlari ochiq bo‘lishi majburiy etib belgilangan [7].

NATIJALAR. “Blogger” va “internet jurnalisti” tushunchalarining qonunchilikdagi aniqlanmaganligi ularning maqomini noaniq qiladi [8]. Oxirgi yillarda kiberjinoyat ko‘rsatkichlari keskin oshgan. 2023-yil davomida yolg‘on axborot tarqatish bilan bog‘liq 70 dan ortiq holatda blogerlar Ma‘muriy javobgarlik Kodeksi asosida javobgarlikka tortilgan [9]. Bu jurnalistlarning axborotdan foydalanishda mas‘uliyatini oshirish zarurligini ko‘rsatadi. So‘rovnomma natijalariga ko‘ra, jurnalistlarning 35% qismi o‘z huquq va majburiyatlarini yetarli darajada bilishini bildirgan xolos. Bu esa qonunchilikni ommalashtirish, maxsus treninglar tashkil etish zarurligini anglatadi [10]. Germaniya, Fransiya, AQSh kabi davlatlarda internet jurnalistikasi alohida qonuniy asosga ega. Masalan, Germaniyada "Telemedia Act" internet OAV faoliyatini qat‘iy tartibga soladi. AQShda esa so‘z erkinligi birinchi o‘ringa qo‘yilgan, biroq yolg‘on axborot uchun moliyaviy jazolar mavjud. O‘zbekiston bu yo‘lda bir qator huquqiy asoslarni shakllantirgan bo‘lsa-da, qonunlarni amaliyotga tatbiq qilishda xorijiy tajriba muhimdir [11].

O‘zbekiston Adliya vazirligi ma‘lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda 600 dan ortiq internet nashrlar ro‘yxatdan o‘tgan [12].

Bu media makonining kengayganidan dalolat beradi. Kelgusida quyidagi yo‘nalishlarda islohotlarni chuqurlashtirish zarur:

Bloggerlar faoliyatini tartibga soluvchi alohida qonun qabul qilish:

Jurnalistlar uchun huquqiy treninglar tizimini yo‘lga qo‘yish:

OAV faoliyatiga oid yagona elektron reyestr tizimini yaratish:

Yolg‘on axborot tarqatishga qarshi zamonaviy texnologik monitoring tizimlarini joriy qilish:

Buning natijasi, jurnalist hamda ilm bilan shug‘ullanayotgan shaxslar uchun qulaylikni va shu o‘rinda ishonchlilikni va‘da beradi. Masalani so‘l tomonidan qaraydigan bo‘lsak, so‘nggi ikki yil davomida blogerlar tomonidan yolg‘on axborot tarqatish bilan bog‘liq 70 dan ortiq holat yuzasidan ma‘muriy javobgarlik kodeksi asosida choralar ko‘rilgan. Oxirgi yillarda kiberjinoyatchilik va onlayn tahdidlarning soni ko‘payganligi sabab

internet jurnalistikadada huquqiy yondashuvni kuchaytirish zaruratini keltirib chiqardi.

XULOSA. O‘zbekistonda internet jurnalistikasi sohasida olib borilayotgan islohotlar, qabul qilinayotgan qonunlar va huquqiy tamoyillar internetda axborot tarqatish erkinligini ta’minlash bilan birga, jurnalistlar va bloggerlar faoliyatini huquqiy asosda tartibga solishga xizmat qilmoqda. Mazkur tadqiqot davomida aniqlanishicha, “Jurnalistik faoliyatni himoya qilish to‘g‘risida”, “Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida”gi qonunlar, Prezident farmonlari va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar internet jurnalistikasining huquqiy asoslarini mustahkamlashda muhim rol o‘ynamoqda. Shuningdek, zamonaviy raqamli makonda yuzaga kelayotgan xavflar – xususan, kiberjinoyatchilik, yolg‘on xabarlar tarqatilishi va axborot xavfsizligi muammolari jurnalist va bloggerlar faoliyatini yanada mas’uliyatli olib borishni talab qilmoqda. Internet OAV sifatida ro‘yxatdan o‘tgan saytlar sonining ortib borayotgani, bu boradagi normativ tartibotlarning mavjudligi va amaliyotda qo‘llanilayotganligi, O‘zbekistonda axborot siyosatining ochiqlikka asoslanayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ayrim holatlarda qonunchilikda mavjud bo‘lgan tushunmovchiliklar va ijrodagi bo‘shliqlar jurnalistlarning o‘z huquqlarini to‘liq bilmasligiga olib kelmoqda. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkin-ki, internet jurnalistikasining huquqiy asoslarini takomillashtirish, jurnalistlar va bloggerlarning huquqiy savodxonligini oshirish, hamda zamonaviy xavflarga qarshi barqaror

huquqiy mexanizmlarni shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridandir. Bu borada davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va OAV vakillari o‘zaro hamkorlikda ishlashi muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Sh.M. Mirziyoyev. “Yangi O‘zbekiston – erkin va farovon jamiyat sari.” – T.: O‘zbekiston, 2021.
2. Lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari milliy bazasi. <https://lex.uz>
3. O‘zbekiston Respublikasining “Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida”gi Qonuni, 1997-yil 26-dekabr, №541-I.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Jurnalistik faoliyatni himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni, 1997-yil 24-aprel, №402-I.
5. Prezident Farmoni PF-5663. 2019-yil 2-fevral. <https://president.uz>
6. “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonun, 2003-yil 11-dekabr.
7. O‘zbekiston Respublikasi OAVlar ro‘yxatga olish tartibi to‘g‘risidagi nizom. Adliya vazirligi, 2018.
8. Qodirova D. Internet jurnalistikasida bloggerlar maqomi. “Ilm va jamiyat” jurnali, 2022, №4.
9. O‘zbekiston Respublikasi IIV axboroti, 2023 yil. Rasmiy statistik ma’lumot.
10. Reporters Without Borders (RSF), Press Freedom Index 2023.

